

Konkurs dla Nauczycieli Budujemy Społeczeństwo Obywatelskie

Scenariusz lekcji: **Społeczeństwo obywatelskie – czy je znam?**

Opracowała: Jolanta Sapała nauczyciel bibliotekarz
Centrum Doskonalenia Nauczycieli
Publiczna Biblioteka Pedagogiczna w Lesznie

Adresaci: uczniowie pierwszej i drugiej klasy szkoły ponadpodstawowej – propozycja do wykorzystania na lekcji wychowawczej lub wiedzy o społeczeństwie
Czas realizacji zajęć 60 minut.

Cele ogólne:

1. Rozwijanie umiejętności krytycznego i logicznego myślenia, rozumowania, argumentowania i wnioskowania.
2. Przygotowanie uczniów do dokonywania świadomych i odpowiedzialnych wyborów w trakcie korzystania z zasobów w Internecie.
3. Przygotowanie uczniów do umiejętnego korzystania z ukrytych baz danych.

Cele dydaktyczne:

Po zajęciach uczniowie powinni umieć:

- wyjaśnić, dlaczego przeprowadzono reformę samorządową w 1990 roku,
- podać nazwę swojej gminy, swojego powiatu i województwa,
- podać jednostki organizacyjne Miasta Leszna,
- wymienić przykładowe stowarzyszenia i fundacje,
- opisać społeczeństwo obywatelskie.

Metody pracy:

- objaśnienie
- wykład konwersatoryjny
- dyskusja
- giełda pomysłów
- gra dydaktyczna – oś liczbowa
- analiza materiałów źródłowych: stron WWW

Środki dydaktyczne:

- komputer z dostępem do Internetu, rzutnik
- strona internetowa UMWW
- strona internetowa Miasta Leszno
- strona internetowa BN, innych bibliotek
- strona internetowa szkoły
- ćwiczenie – oś liczbowa: <https://learningapps.org/watch?v=pyj56z64k21>
- prezentacja
- lista stowarzyszeń i fundacji ze strony UMWW zakładka Urząd - Patronaty (Załącznik nr 1)
- jednostki organizacyjne miasta Leszna (Załącznik nr 2)
- kartki z pytaniami do ewaluacji zajęć (Załącznik nr 3)
- materiały pomocnicze: kartki papieru A4, długopisy

Przebieg zajęć:

1. Pracuję w CDN Publicznej Bibliotece Pedagogicznej w Lesznie. Biblioteki umożliwiają dostęp do wiarygodnych źródeł informacji, są bogactwem, skarbnicą wiedzy.

Jakie posiadacie doświadczenia w korzystaniu z bibliotek?

Zachęcenie uczniów do wypowiedzi.

Czy wykorzystujecie dobro publiczne, jakim są książki w bibliotekach, czy korzystacie z dóbr prywatnych? Jakie biblioteki znacie?

Czy znacie skrót BN, nazwy POLONA, EUROPENA, Wielkopolska Biblioteka Cyfrowa?

2. Proces socjalizacji, rozumiany jako przejmowanie kulturowego wyposażenia, można porównać do zakupów na ogromnym, głośnym, kolorowym bazarze, na którym panuje atmosfera napięcia i wyczekiwania. Krążymy po tym bazarze jak dzieci z pewną sumą środków w kieszeni. Ta suma to możliwości percepcyjne, zasoby naszej uwagi i ograniczona pojemność swobodnego buforu, jakim jest pamięć robocza¹.

Proszę zrolować kartkę papieru, zrobić lunetę i popatrzeć na ograniczoną rzeczywistość – trzeba się naprawdę przyłożyć, żeby mieć dobry ogląd otaczającej nas rzeczywistości!

3. Proszę rozwinąć kartkę i ułożyć w poziomie, przy lewej krawędzi proszę narysować profil głowy ludzkiej (kogoś znajomego, „przerysowany” profil, nosem na zewnątrz kartki), jedną kreską, zaczynając ok 1 cm od góry i zakończyć ok. 1 cm nad dolną krawędzią, nie odrywając ręki. Następnie proszę narysować lustrzane odbicie z prawej strony i połączyć na dole. Czy widzimy wagę, np. grecką?

DOPOWIEDZENIE Korzenie podmiotowości obywatela tkwią w starożytności, przede wszystkim greckiej. Arystoteles wskazał, że dla człowieka potrzeba wspólnotowości wynika z tego, że nie jest on samowystarczalny, zwłaszcza w zakresie potrzeb ponadmaterialnych. Dopiero wspólnota może być samowystarczalna. Rodzina, gmina, *polis* – każda grupa zajmuje się potrzebami, których nie jest w stanie zrealizować grupa bezpośrednio niższa w hierarchii ważności – **zasada subsydiarności**.

Podzielmy proszę wagę pionowo na pół. Po lewej stronie proszę wpisać wyrazy, które kojarzą się Wam ze słowem **państwo**, a po prawej ze **społeczeństwem obywatelskim** - parę wyrazów.

W trakcie lekcji będziemy uzupełniać i dopowiadać te określenia.

Państwo to struktura i organizacja władzy publicznej (definicja za Jackiem Wodzem), natomiast próbując definiować społeczeństwo obywatelskie możemy posługiwać się dwoma wymiarami:

- analizować społeczeństwo obywatelskie jako płaszczyznę aktywności osób, zmierzającą do realizowania interesów grup i obywateli,

---

¹ Kaczmarek M., Szkoła memów: w stronę dydaktyki ewolucyjnej, Wydaw. Element, Gliwice 2018, s.107.

- jako płaszczyznę obronną, mającą na celu ochronę praw obywateli i ich grup przed nadmierną ingerencją państwa.

Oczekiwane odpowiedzi (prezentujemy dopiero w drugiej części lekcji)

Państwo: konstytucja, rząd, administracja państwowa, instytucje państwowe, minister, administracja samorządowa, biurokracyzm, sądy, armia, policja.

Spółeczeństwo obywatelskie: wspólnota lokalna, kapitał społeczny, stowarzyszenia, fundacje, związki zawodowe, partie polityczne, organizacje non-profit, ruchy społeczne, sfera wolności jednostki, wolontariat, samorządność, odpowiedzialność, aktywność obywatelska, żywiołowość, trzeci filar.

4. Przypomnienie wydarzeń w Polsce, które miały podstawowe znaczenie w zakresie kształtowania się społeczeństwa obywatelskiego.

Ćwiczenie: oś liczbowa:

<https://learningapps.org/watch?v=pyj56z64k21>

Zaproponowałam 5 ważnych wydarzeń, które należy uporządkować na osi liczbowej. Ćwiczenie można wykonać wspólnie, ewentualnie samodzielnie na laptopach, smartfonach, albo na kartce papieru. Czy ćwiczenie było łatwe? Po rozwiązaniu zadania - dyskusja na temat wydarzeń, poparta planszami prezentacji.

Ujęłam następujące wydarzenia:

I. 1989 r. Pierwsze „wolne”, częściowo wolne, kontraktowe wybory parlamentarne 4 czerwca 1989 r. (druga tura 18 czerwca 1989 r.). Zwrócenie uwagi na nagłówek Uchwały Rady Państwa (prezentacja)

II. 1990 r. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie początkowo terytorialnym, później gminnym. Wybrany w 1989 roku Senat, który był w Polsce pierwszą instytucją polityczną wybraną w autentycznie wolnych wyborach od początku II wojny światowej, zainicjował reformę samorządową – odtworzenie polskich gmin, czyli reformę samorządową. Zmiana następowała oddolnie, dookreślono co będzie:

- domeną administracji rządowej (tego co należy do państwa).
- domeną administracji samorządowej (tego co należy do samorządów).

Było to zerwanie z obowiązującym od 1959 roku modelem radzieckim, w którym funkcjonowały rady narodowe jako terenowe organy jednolitej władzy państwowej.

Początkowo samorząd terytorialny został ukształtowany jako jednostopniowy.

III. 1997 r. Uchwalenie Konstytucji RP – przypomnienie pytania referendalnego:

Czy jesteś za przyjęciem Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej uchwalonej przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 2 kwietnia 1997 r. ?

Referendum ogólnokrajowe 25 maja 1997 r., frekwencja 42,86% ZA było 53,45%

IV. 1999 r. Z dniem 1 stycznia 1999 roku wprowadzony został trójstopniowy podział państwa na 16 województw, 373 powiaty (w tym 308 ziemskich i 65 grodzkich). Liczba samorządów gminnych w 2000 roku wynosiła 2489.

Natomiast według stanu na 1 stycznia 2021 r. podział administracyjny Polski obejmował:

- 16 województw,
- 314 powiatów i 66 miast na prawach powiatu,
- 2477 gmin (w tym 302 gminy miejskie, 652 gminy miejsko-wiejskie i 1523 gminy wiejskie). (Pierwsze wybory do rad powiatów i sejmików województw odbyły się 11 października 1998 roku)

V. 2004 r. Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej – przypomnienie pytania referendalnego: Czy wyraża Pani / Pan zgodę na przystąpienie Rzeczypospolitej Polskiej do Unii Europejskiej?

Referendum ogólnokrajowe 7 i 8 czerwca 2003r., frekwencja 58,85% ZA było 77,45%

5. Podkreślenie znaczenia reformy z 8 marca 1990 roku – powstanie samorządu terytorialnego – utworzenie gmin!

Zadania własne gminy można sprowadzić do czterech kategorii spraw:

1. infrastruktura techniczna (drogi, wodociągi, komunikacja publiczna)
2. infrastruktura społeczna (szkoły, ochrona zdrowia, opieka społeczna, sprawy z zakresu kultury (biblioteki, placówki uspołeczniania kultury)
3. Porządek i bezpieczeństwo publiczne (ochrona przeciwpożarowa, bezpieczeństwo sanitarne).
4. Ład przestrzenny i ekologiczny (gospodarka terenowa, ochrona środowiska).

Na przykładzie miasta Leszno – wyszukanie jednostek miejskich (strona internetowa <https://leszno.pl/> lub załącznik nr 2

Zachęcenie uczniów do uważnego analizowania stron internetowych, wiele wartościowych informacji możemy uzyskać np. zapoznając się ze statutami instytucji, organizacji. Również statut szkoły jest ciekawą lekturą!

6. Ponowne spojrzenie na „wagę” i wspólne przeanalizowanie określeń dotyczących **państwa** oraz **społeczeństwa obywatelskiego**: slajdy prezentacji.

DOPOWIEDZENIE **Państwo** wywiera wpływ na prawie każdą ludzką działalność. Kształtuje i kontroluje wiele dziedzin, od edukacji po kierowanie gospodarką, od opieki społecznej po warunki sanitarne oraz od porządku wewnętrznego po obronę zewnętrzną. Tam gdzie nie kształtuje ani nie kontroluje, tam reguluje, nadzoruje, pozwala albo zakazuje. Także te aspekty życia, które zwykle uważa się za osobiste i prywatne (małżeństwo, rozwód, kult religijny) podlegają ostatecznie władzy państwowej.

Pierwotnie termin „**społeczeństwo obywatelskie**” oznaczał praworządne społeczeństwo podporządkowane państwu. Obecnie odróżnia się je od państwa i używa przy opisie instytucji prywatnych, aby podkreślić ich niezależność od rządu i to, że są zorganizowane przez obywateli dla realizacji własnych interesów. Stąd termin „społeczeństwo obywatelskie” odnosi się do sfery aktywności autonomicznych grup i stowarzyszeń: przedsiębiorstw, grup interesów, klubów, rodzin, itp.

Pomyślcie proszę nad znakiem graficznym, który łączyłby oba zbiory
propozycja:

państwo społeczeństwo obywatelskie

Która strona jest silniejsza? Która ma większy potencjał? Czy jedna może istnieć bez drugiej?

Dobrze zorganizowane państwo, potrzebuje aktywnych obywateli, którzy z własnej woli się stowarzyszą, żeby wspólnie działać. Obie strony mogą się uczyć od siebie nawzajem.

7. Przykładowe obszary życia społecznego, w które możemy się angażować, na przykładzie wydarzeń, nad którymi w 2021 roku patronat objął Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego: <https://www.umww.pl/patronaty-2021> - wyszukanie nazw stowarzyszeń i fundacji (również Załącznik nr 1).

W jakie obszary życia społecznego moglibyście się angażować? Co Was interesuje? Czy obserwujecie zaangażowanie ludzi w swoim sąsiedztwie?

8. Ewaluacja zajęć.

Proszę o zaznaczenie wybranej odpowiedzi (załącznik nr 3) i wrzucenie kartek do wazy (lub innego naczynia) przy wyjściu.

Pytania do ewaluacji: Czy przekazane informacje:

1. były interesujące i pogłębiły Twoją wiedzę
2. ujęte były zbyt ogólnie i nie wyczerpały tematu.
3. nie były interesujące

9. Serdecznie dziękuję za udział w zajęciach i zachęcam do korzystania ze sprawdzonych źródeł informacji, a zwłaszcza z książek w bibliotekach!

Bibliografia

Akty prawne

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Dz. U.1997 nr 78 poz. 483 z późn. zm.

Uchwała Rady Państwa z dnia 13 kwietnia 1989 r. o zarządzeniu wyborów do Sejmu i Senatu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, Dz.U. 1989 nr 21 poz. 109.

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, Dz. U. 1990 nr 16 poz. 95.

Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa, Dz. U. 1998 Nr 91 poz. 576

Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym, Dz. U. 1998 Nr 91 poz. 578

Literatura

Bokajła, W., Dziubka, K. (2001). *Spółeczeństwo obywatelskie*. Wrocław: Wydaw. Uniw. Wrocławskiego.

- Czterwertyńska, G.** (2003). *Przewodnik młodego obywatela : program nauczania wiedzy o społeczeństwie w szkołach ponadgimnazjalnych - zakres podstawowy*. Warszawa: Centrum Edukacji Obywatelskiej.
- Grabowska, M., Szawiel, T.** (2003). *Budowanie demokracji : podziały społeczne, partie polityczne i społeczeństwo obywatelskie w postkomunistycznej Polsce*. Warszawa: Wydaw. Nauk. PWN.
- Gordon, M.** (2005). *Supermarket kultury : kultura globalna a tożsamość jednostki*. Warszawa: Państw. Inst. Wydaw.
- Hattie, J.** (2015). *Widoczne uczenie się dla nauczycieli : jak maksymalizować siłę oddziaływania na uczenie się*. Warszawa: Centrum Edukacji Obywatelskiej.
- Heywood, A.** (2006). *Politologia*. Warszawa: Wydaw. Nauk. PWN.
- Kaczmarzyk, M.** (2018). *Szkoła memów : w stronę dydaktyki ewolucyjnej*. Gliwice: Wydaw. Element.
- Koczanowicz, L., Włodarczyk, R.** (2011). *Współczesna filozofia społeczna : rozmowy i eseje o społeczeństwie obywatelskim i etyce demokracji*. Sopot: Gdańskie Wydaw. Psychologiczne.
- Kompendium** wiedzy o społeczeństwie, państwie i prawie : praca zbiorowa (2000). Red. Wronkowska S., Zmierzak M. Warszawa - Poznań: Wydaw. Nauk. PWN,
- Skórzyński, J.** (2019). *Okrągły stół : wynegocjowany koniec PRL*. Kraków: Wydaw. Znak.
- Wiedza o społeczeństwie**. (2000), red. Woś T., Stelmach, J. Warszawa: Wydaw. Prawnicze PWN.

Strony internetowe

<https://www.umww.pl/start#>

<https://leszno.pl/>

<https://rcl.gov.pl/>

<https://www.bn.org.pl/>

<https://mbpleszno.pl/>

<https://ceo.org.pl/>

<https://poznanski.org/>

<https://spis.ngo.pl/>

Opracowała: Jolanta Sapała

Leszno, 8.11.2021 r.

Załącznik nr 1

Stowarzyszenia i fundacje wyszukane na stronie UMWW zakładka Urząd - Patronaty

Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk

Polskie Towarzystwo Reumatologiczne Oddział w Poznaniu

Stowarzyszenie Demeter-Polska (Rolnictwo biodynamiczne)

Stowarzyszenie Gmin i Powiatów Wielkopolski

Stowarzyszenie Miłośników Dopiewca – Sami Swoi - Zakrzewo k. Poznania

Stowarzyszenie Miłośników Muzyki Świętogórskiej im. Józefa Zeidlera - Święta Góra/Gostyń
Towarzystwo Miłośników Lwowa i Kresów Południowo Wschodnich, Oddział w Poznaniu
Towarzystwo Urbanistów Polskich Oddział w Poznaniu
Stowarzyszenie Architektów Polskich SARP Oddział Poznań - Poznań
Stowarzyszenie Krzewienia Pedagogicznej i Duchowej Myśli św. Urszuli - Pniewy
Stowarzyszenie MAGNUS VENTUS - Piła (Wielki Wiatr)
Stowarzyszenie Rzemieślników Piekarstwa RP
Stowarzyszenie Strzeleckie Dywizjon - "Nieczajna, Gmina Oborniki"

Fundacja Clarino - Kalisz

Fundacja Dzieci Wrzesińskich - Września

Fundacja Instytut Poznański

Fundacja Konkursu Historycznego Patria Nostra - Poznań

Załącznik nr 2

Miasto Leszno - jednostki miejskie

Dom Pomocy Społecznej

Dom Seniora

Galeria Miejskiego Biura Wystaw Artystycznych

Gminne Towarzystwo Budownictwa Społecznego

Leszczyńskie Centrum Biznesu Sp. z o.o.

Miejska Biblioteka Publiczna

Miejski Ośrodek Kultury

Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie

Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji
Miejski Zakład Budynków Komunalnych
Miejski Zakład Komunikacji
Miejski Zakład Oczyszczania Sp. z o.o.
Miejski Zakład Zieleni
Miejskie Biuro Wystaw Artystycznych
Miejskie Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej Sp. z o.o.
Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o.
Noclegownia dla Bezdomnych Mężczyzn
Organizator Pieczy Zastępczej
Ośrodek Interwencji Kryzysowej
Środowiskowy Dom Samopomocy
Świadczenia Rodzinne - Fundusz Alimentacyjny
Usługi Opiekuńcze
Zespół Obsługi Jednostek Oświatowych

Załącznik nr 3

Pytania do ewaluacji

Czy przekazane informacje:

1. były interesujące i pogłębiły Twoją wiedzę
2. ujęte były zbyt ogólnie i nie wyczerpały tematu
3. nie były interesujące